

Comuniști în ilegalitate: cazul Bernard Zukerman

Ionuț Filipescu

Keywords: *Communist Party of Romania; Bernard Zukerman; Illegality; Communism; Aiud Prison*

În urma instituirii legii Mârzescu, în decembrie 1924, Partidul Comunist din România avea să suporte – timp de 20 de ani – rigorile activității clandestine, sub toate aspectele sale. În acest sens, are loc o transformare dintr-un partid (și așa foarte firav) într-un grup complotist, care milita prin orice mijloace în vederea obținerii puterii politice în România.

Pe lângă biografiile unor personalități marcante dinaintea sau după instaurarea regimului comunist în România, dorim să supunem cercetării viața și activitatea unui membru al Partidului Comunist din România în perioada ilegalității. În ciuda faptului că acesta nu a făcut parte din rândurile elitei conducătoare de la București după accederea la putere a comuniștilor, el surprinde prin zelul arătat în lupta pentru cauza comunismului.

Bernard Zukerman¹ reprezintă unul dintre comuniștii care au activat în perioada ilegalității și care se poate înscrie, fără putință de tăgadă, în rândul persoanelor cu un destin plin de suișuri și coborâșuri deopotrivă. Prin studiul de față, dorim să evidențiem activitatea sa în segmentul temporal în care Partidului Comunist din România s-a aflat în ilegalitate (1924-1944).

Bernard Zukerman s-a născut la data de 11 martie 1906, în orașul Bârlad. Trecutul său politic numără câteva date capabile să îl includă în rândul comuniștilor înveterați. Până în timpul studenției (a urmat cursurile Facultății de Științe din București în perioada 1923-1924, pe care le-a reluat în intervalul 1934-1936²), personajul de față nu a intrat în evidența organelor de Siguranță. Din documentele întocmite de organul de control mai sus numit reiese faptul că Bernard Zukerman a fost unul din capii Uniunii Tineretului Comunist ilegal, care a conceput și șapirografiat mai multe manifeste și broșuri subversive pentru organizațiile din țară, în vederea coagulării nucleelor tineretului comunist din teritoriu, făcând apel la țărani și soldați – și care, de asemenea, a răspândit manifestul comunist intitulat “Încotro” în rândurile tineretului universitar³.

¹ Deși numele apare sub mai multe forme, noi am preferat-o pe aceasta datorită faptului că însuși personajul îl utiliza.

² ANIC, fond CC al PCR. Secția Cadre, ds. Z/196, f. 1.

³ Idem, fond 95, ds. 59, f. 23.

Dintr-un raport al Siguranței din data de 28 noiembrie 1924, aflăm care au fost cauzele care au determinat arestarea sa. Cu trei zile înainte de împărțirea unor manifeste, Bernard Zukerman a fost înștiințat de fratele lui (de asemenea, activist comunist) că trebuie să se întâlnească la librăria Alcalay cu cineva, fără a-i spune pentru ce. El a mers în locul indicat, la ora 16, la vitrina din dreapta, cu cărți franceze, și a început să bată încetșor cu degetele în geam. Curând a venit un tânăr înalt, cu o pălărie de culoare deschisă și cu palton negru, care a început să bată la fel în geam. Pentru a-l recunoaște cu siguranță, a pronunțat cuvintele “Dar scumpe mai sunt cărțile”, la care el i-a răspuns: “Mai scumpe ca în Turcia”. Apoi s-a depărtat de vitrină și s-a apropiat de Zukerman și i-a spus că trebuie să se întâlnească a doua zi la aceeași oră, pe Str. Sărindar, lângă Cercul Militar. A doua zi s-au întâlnit și acel activist a predat un pachet cu manifeste următorilor: Aron Cuperman, Burach Kahane și Iancu Nathazohn, însă cel din urmă, după ce a luat manifestele, a refuzat să le împartă. De altfel, nici Zukerman nu a distribuit niciun manifest, fiindu-i teamă să nu fie văzut, întrucât ideile sale erau demult cunoscute. La sfârșitul lunii noiembrie 1924, Zukerman a fost prezentat de către Liza Dijur unui tânăr care s-a recomandat Sasea, care s-a oferit să îi corecteze câteva articole în limba română. Tot de la acesta a primit bani ca să cumpere două șapirografe și hârtie pe care le-a dus în str. Popa Nan nr. 44, la Vasile Dodan, unde au început să alcătuiască materiale cu caracter comunist. Mai târziu, fiind mult de lucru, l-a adus și pe colegul Burach Kahane și

astfel au lucrat revista "Tânărul Leninist", pe care au scris-o Zukerman, Kahane și Sasea, iar Liza Dejur scria rusește⁴.

Ca o consecință a acestui raport, au avut loc perchiziții la adresa precizată anterior, unde au găsit material incriminatoriu, ceea ce a condus la arestarea lui Bernard Zukerman și Burach Kahane. Pe 28 februarie 1925, ca urmare a grevei foamei pe o durată de 36 de zile, aceștia au fost puși în libertate (rămânând însă sub supraveghere pentru a putea fi puși la dispoziție în caz de cerere), cerând să fie transportați cât mai repede la Bârlad⁵.

În urma procesului intentat, la data de 9 februarie 1926, Consiliul de Război al Corpului II Armată l-a declarat vinovat de crimă contra siguranței statului și ultraj la adresa guvernului, fiind condamnat la 7 ani reclusiune pentru fapta imputată⁶. De asemenea, a mai primit o pedeapsă de 5 ani de închisoare, însă acestea au fost contopite, rămânând să o săvârșească pe cea de 7 ani.

Bernard Zukerman a început să execute pedeapsa la 16 octombrie 1926, iar în urma Î. D. Regal nr. 1.468/1929, i s-a redus din pedeapsă ¼, iar odată cu Î. D. Regal nr. 1.960/1931, i s-a redus o lună și 24 de zile, urmând a se elibera în ziua de 19 noiembrie 1931. La data de 22 mai 1926 a fost înaintat (alături de Avram Fichel) către Închisoarea Militară Jilava⁷, unde a executat 3 ani din detenția primită, după care a fost transferat la închisoarea Aiud. Aici a fost supravegheat atent, deoarece era cunoscut faptul că se afla în legătură cu Boris Ștefanov, și el deținut în aceeași închisoare. Însă nu există informații în legătură cu discuțiile dintre cei doi.

Zukerman a stat în lagărul de la Aiud până în data de 10 iulie 1930, când a fost transferat de la Aiud la Brașov⁸. De aici a fost transferat la Tutova, în regim de arest preventiv, acesta fiind și locul de unde s-a eliberat, la data de 19 noiembrie 1931, stabilindu-se cu domiciliul în casa părinților săi de pe strada Anastase Panu nr. 16 din Bârlad⁹.

După eliberare, Siguranța a continuat să îl urmărească, fiind cunoscut faptul că activa, în continuare, în organizația clandestină a partidului comunist¹⁰. De altfel, chiar și Zukerman era conștient de faptul că Siguranța organiza filaje asupra activității sale¹¹. În cadrul partidului, Zukerman a devenit membru al Comitetului "Ajutorul Roșu", responsabil cu strângerea de fonduri și ajutoare pentru hrană, îmbrăcăminte și materialul de agitație, în folosul condamnaților comuniști și de a face legătura cu complici nedescoperiți¹².

Pe 20 mai 1933, a fost arestată Gusta Kummelfelt (Kimenfeld) pentru fapta de a fi primit și păstrat la domiciliul său, cu scopul răspândirii în public, a unor manifeste clandestine cu caracter subversiv. Alături de aceasta, a fost arestat și

⁴ *Ibidem*, f. 23-24.

⁵ *Ibidem*, f. 27.

⁶ *Ibidem*, ds. 59/15294, f. 5.

⁷ *Ibidem*, ds. 59, f. 34.

⁸ *Ibidem*, ds. 59/197, f. 71.

⁹ *Ibidem*, ds. 59/121, f. 20.

¹⁰ *Ibidem*, ds. 59, f. 46.

¹¹ *Ibidem*, ds. 59/22467, f. 4.

¹² *Ibidem*, ds. 59, f. 26.

Bernard Zukerman împreună cu Sarah Zukerman (cumnata sa), însă celor din urmă nu li s-a intentat proces, fiind eliberați pe 9 iunie 1933¹³.

În calitate de lider al MOPR-ului din Capitală, Zukerman a participat la conferința internațională convocată la Paris în perioada 28-30 aprilie 1935 de către Comitetul mondial de luptă contra fascismului și războiului, ținută sub președinția lui Henri Barbusse, liderul "Ajutorului Roșu" din Franța¹⁴. În ciuda faptului că Siguranța avea informații cu privire la activitatea pe care o desfășura în țară, lui Zukerman i-a fost acceptată cererea de a primi pașaport străin în vederea participării la conferința mai sus amintită, ceea ce ne face să credem că informațiile pe care Siguranța le putea dobândi în urma proiectatei participări a acestuia la conferință aveau o importanță sporită.

Astfel, delegația României la conferință a fost compusă din Bernard Zukerman și Iosif Schraer (din Biroul juridic al Partidului Comunist din România). Aceștia au susținut un raport în care erau prezentate în culorile cele mai negre măsurile de represiune ale autorităților românești efectuate cu ocazia dizolvării organizațiilor comuniste din țară. Respectivul raport a avut un ecou deosebit în lumea comunistă, fiind publicat și în numărul din mai al revistei "*Rundschau*" – organul de publicitate al Kominternului – fără a se arăta autorul. După întoarcerea delegației comuniste în România, a luat naștere o nouă organizație comunistă camuflată intitulată Blocul pentru apărarea libertăților democratice, menită să înlocuiască comitetul antifascist dizolvat¹⁵.

Bernard Zukerman a fost eliberat din funcția pe care o deținea în MOPR la 6 octombrie 1937 pentru lipsă de activitate, acesta fiind nemulțumit și trimițând un memoriu Kominternului. Conducerea MOPR a fost încredințată comunistei Seiva Averbuch, soția lui Marcel Pauker¹⁶.

La data de 12 iulie 1940, lui Zukerman i s-a fixat domiciliu obligatoriu, fără a fi stabilit exact temeiul pentru această acțiune. Neavând nicio ocupație și fiind considerat un "element periculos pentru siguranța statului român", acesta a fost internat în lagărul de la Caracal¹⁷, în ciuda faptului că în intervalul de timp scurs de la data eliberării și până în momentul internării sale pentru aceeași faptă nu i s-au putut imputa activități incriminatorii care să conducă la condamnarea sa.

În acest sens, deținutul a adresat mai multe cereri de eliberare, aducând în discuție netemeinicia internării sale în lagăr. În perioada scursă de la eliberarea sa (1931), Zukerman și-a luat licența în Matematică în cadrul Facultății de Științe din București și s-a căsătorit (dobândind și doi copii). După izbucnirea celui de-al Doilea Război Mondial, familia acestuia s-a mutat în Basarabia, lucru pe care dorea să îl facă imediat și el odată ce ar fi fost eliberat¹⁸. Într-un raport din 30 iulie 1942 cu privire la situația lui Bernard Zukerman, se preciza că acesta a fost condamnat pentru fapta de a fi făcut parte din Comitetul Central al Partidului Comunist, fiind

¹³ *Ibidem*, ds. 15294, f. 14, 17.

¹⁴ *Ibidem*, ds. 59, f. 71.

¹⁵ *Ibidem*.

¹⁶ *Ibidem*, f. 115.

¹⁷ *Ibidem*, ds. 15294, f. 37.

¹⁸ *Ibidem*, ds. 59/57, f. 3.

caracterizat ca un permanent instigator în lagărul de la Târgu Jiu, aceasta venind pe fondul internării sale în data de 25 martie 1941 în acest lagăr¹⁹. Nu se cunoaște data exactă a eliberării sale, însă prin referatul întocmit la data de 5 august 1942 se recomanda să nu fie eliberat datorită activității sale, fiind considerat unul dintre cei mai periculoși agitatori și doctrinari comuniști revoluționari²⁰.

Odată cu ascensiunea comuniștilor în România postbelică, Bernard Zukerman a profitat din plin de acest lucru, fiind apreciat datorită activității sale din timpul ilegalității și a detențiilor suferite. Astfel, în 1945, la cererea Ministerului Învățământului, a realizat primul manual de economie politică din România. A fost profesor și șef al Catedrei de Economie Politică la Universitatea din București (1948-1955); director al Editurii Politice (1948-1955); rector al Institutului de Limbă și Literatură Rusă "Maxim Gorki"; ministru extraordinar și plenipotențiar al României în Argentina (1955-1956); ambasador în Turcia (1956-1959), China și RPD Vietnam (1959-1961). După revenirea în țară, și-a reluat munca didactică, din 1970 devenind profesor consultant. A fost membru al CC al PCR (1955-1974) și membru al Comisiei Centrale de Revizie (1974-1984).

Din întreaga perioadă petrecută de către Bernard Zukerman în închisoare, reține atenția descrierea pe care o face închisorii Aiud, document ce datează din 2 noiembrie 1967 și pe care îl redăm integral în cele ce urmează. Pentru o lectură mai accesibilă, unele erori au fost îndreptate tacit. Pentru celelalte, am marcat prin paranteze drepte intervenția editorului.

La închisoarea Aiud pe timpul guvernării maniste

Printre închisorile care au fost folosite cu predilecție în trecut de guvernele reacționare ale „istoricilor” pentru a înăbuși gândul liber al militanților clasei muncitoare, se află și închisoarea centrală din Aiud. Prin grija unui guvern brătienist am poposit și eu în această închisoare timp de aproape trei ani din cei șapte, cât am fost ținut închis de guvernele democratice „brătienist-maniste”. Căci pe atunci nu se pomenea încă de dictatura regală și Hitler, nu venise la putere în Germania pentru ca să justifice guvernarea legionaro-antonesciană. Era prin anii 1928-[1]930.

Închisoarea Aiud e un mare edificiu, construit special pentru această destinație. Clădirea, în forma unui T. mare, are trei etaje de celule înșirate în lungul unor balcoane care permit supraveghetorilor să îmbrățișeze dintr-o singură privire toate celulele unui etaj și toate trei etajele închisorii. E o alcătuire ideală pentru a putea ține pe cineva izolat ani de zile, de orice contact cu semenii săi. Prin anii aceia, în închisoarea Doftana nu era încă introdus regimul celulelor. Deținuții politici – dar direcția închisorilor nu-i considera politici, ci numai comuniști, categorie periculoasă și care trebuie trata[t]ă deosebit de sever –, la Doftana erau ținuți în camere mari, comune, și lucrau în tot timpul zilei în diferite ateliere. Cei mai buni, cei mai hotărâți, care pentru diferite motive, știute numai de sbirii Siguranței, erau considerați ca trebuind să fie mai riguros supravegheați, erau trimiși la Aiud.

Aveam 21 de ani atunci când am fost adus la această închisoare. Eram tânăr și toată energia mea se cerea cheltuită. Cei trei ani anteriori îi petrecusem la închisoarea din

¹⁹ *Ibidem*, ds. 59/22467, f. 2-3.

²⁰ *Ibidem*, f. 4.

Jilava, unde deținuții politici purtaseră lupte foarte înverșunate pentru un regim omenesc. Între alte motive, fusesem trimis la Aiud și pentru ca „să mă astâmpăr”. Trimiterea mea n-a împiedicat, desigur, ca lupta pentru regim să se ducă la Jilava mai departe și sburul comandant al Jilavei a înscenat tovarășilor rămași acolo după mine un proces de rebeliune în închisoare. Printre „rebeli” se aflau și redactorii de azi ai Scânteii, Alexandru Buican și Ștefan Voicu, așa încât la câteva luni după mine a venit la Aiud și Ștefan Voicu „să se liniștească”. Aiudul era într-adevăr bine alcătuit pentru a „liniști” pe cineva.

Vagonul-dubă cu care am fost adus era atașat la un tren personal, care oprea în gara Aiud numai un minut. Timp insuficient pentru debarcare a unor deținuți în lanțuri. Așa încât, împreună cu alți condamnați pentru crime de drept comun, am fost și eu mai mult azvârlit din tren decât debarcat într-o noapte de la începutul anului 1928, pe peronul gării Aiud. O echipă de gardieni ai închisorii ne aștepta pentru ca să ne escorteze. Eram încă novice în purtatul lanțurilor. Mai fusesem ținut la Jilava în carceră și cu lanțuri de picioare câteva zile, dar în carceră nu mă puteam mișca, așa încât lanțurile nu mă împiedicau prea mult. La închisoarea din Chișinău, cu câteva luni mai înainte, de asemenea, călăul care era director acolo, Ermil Manariu, mă pusese în lanțuri timp de câteva săptămâni, dar în celulă nu umblam prea mult. Acum însă trebuia să fac pe jos drumul de la gară la închisoarea din Aiud, cu lanțuri la picioare și fără a [a]vea experiența necesară. Deținuții vechi își luau precauții deosebite la purtatul lanțurilor. Își fabricau un sistem special de curele și manșete de piele, care să țină cătușele pe picior și să aperse piciorul de rosătura fierului. Eu însă nu eram pregătit și nu aveam „manșete” și nici curele.

Drumul până la închisoare, noaptea, pe străzile orașelului adormit, nu-l voi uita niciodată. Gardienii ne grăbeau: „Mai repede, mai repede!”. Cu o mână țineam lanțul ca să nu se târâ[i]e pe jos. În cealaltă mână aveam micul pachetel cu rufe pe care mi se permisesse să-l iau cu mine în dubă. La fiecare mișcare, cele două cătușe nituite care-mi cuprindeau gleznele ca niște brățări, se răuceau și-mi sfâșiau piciorul. Iar gardienii strigau: „Haide, mai repede!”. Am ajuns pe la ora 2 noaptea în închisoare, șchiopătând și cu sângele șiruind pe picioarele zdrelite.

Închisoarea era adormită. Am fost băgați, toți cei aduși cu noul „transport”, într-o cameră mare dintr-o clădire separată, fără etaj, în care se afla[u] birourile administrației. Acolo am stat pe podea până dimineața. Dimineața am fost repartizat singur într-o celulă de la etajul al treilea al închisorii propriu-zise. Am cerut imediat să fiu scos la raport la director și mi s-a spus să aștept pentru că mă va chema dânsul singur ca să facă cunoștință cu mine. În celulă nu era nici pat și nici un fel de așternut. Era o celulă de carantină. Acolo am fost pus sub observație. Trebuia să se știe ce fel de element sunt. Observația a durat opt zile. În tot timpul acesta n-am fost scos din celulă nici la plimbare. Numai în prima zi am fost dus la fie[r]ărie unde mi s-au tăiat cu o daltă niturile de la cătușe și mi s-au scos lanțurile de pe picioare, iar apoi, la cererea mea, am fost dus la infirmerie pentru ca să mi se panseze picioarele rănite.

De fapt, cererea aceasta o făcusem cu intenția de a lua contact cu ceilalți tovarăși care se aflau la închisoare. Doctorul venea o dată la 3-4 zile și atunci erau aduși odată toți cei care se cereau la medic. Într-adevăr, odată cu mine au mai venit la medic doi deținuți politici, țărani revoluționari din Tatar-Bunar, pe care-i cunoscusem mai înainte cu doi ani la Jilava. Gardienii au avut, bineînțeles, grijă ca să ne împiedice să stăm de vorbă, dar contactul era făcut.

Opt zile izolat în celula de carantină. După aproape 4 ani de închisoare, în care, cu toate torturile, carcerile, greva foamei pe care fusesem nevoit să le fac – cel puțin luptasem cot la cot – cu alți tovarăși, pentru prima dată eram singur. La ora mesei se deschidea pentru o secundă numai un mic oblon practicat în ușă, atât cât să poată încăpea un vas de tablă, mare cât o cutie de conserve. Vasul cu supă era așezat de o mână pe o mică poliță bătută chiar în ușă, după care oblonul se închidea repede, iar eu îmi luam porția de mâncare. Era mereu aceeași mâncare: o apă în care pluteau câteva foi de varză sau două-trei bucățele de cartofi sau de „caralabe”, adică de gulii bătrâne și lemnoase.

Într-un colț al celelei se afla o tinetă de tablă acoperită cu un capac, o mătură, o cofiță cu apă și un mic hârdău de lemn.

Dimineața, la ora șase, suna clopotul care comanda deșteptarea. Imediat venea gardianul cu cheile și descuia ușile, iar un condamnat mai vechi în închisoare, îmbrăcat în hainele vărgate de rigoare și însărcinat cu slujba de „ordonanț” intra în celulă, lua tineta pentru ca să o golească, strângea gunoiul din colțul celelei și aducea apă proaspătă. Pe urmă, liniște. Peste o oră, coridoarele închisorii se însuflețesc iarăși. Erau scoși din celule cei ce lucrau la ateliere. Se auzea zgomotul cheilor în broască și al ușilor deschise în toate trei etaje[le]. Deținuții [i]leșeau în pragul ușii. N-aveau vo[i]e să vorbească unul cu altul. La încrucșarea coridoarelor fiecărui etaj se afla un gardian care dintr-o singură privire putea să cuprindă tot etajul. La un semn al lui, fiecare coridor se punea în mișcare în monom. Nu se auzea decât tropăitul sandalelor pe scândura de lemn a balcoanelor și apoi pe scările de piatră.

Iarăși liniște. Până la amiază închisoarea era cufundată în tăcere. Apoi venea prânzul, deținuții erau aduși înapoi în celule pentru o oră și iarăși scoși la ateliere. Venea seara și închiderea. Deasupra ușii se aprindea un bec alb, gardienii își scoteau bocancii și în papuci de păslă se furișau pe coridoare și își puneau ochiul la vizeta celelei. Pe la 8 seara, se stingea și becul anemic și nici un zgomot nu se mai auzea. Întins pe podea închideam ochii și mă sileam ore întregi să nu mă gândesc la nimic, pentru a chema somnul care nu mai venea.

Timp de 8 zile am fost ținut în această celulă. Eram sub observație. Directorul voia să știe ce fel de „pramatie” sunt. Au fost unele din cele mai grele zile din viața mea. Nu există pedeapsă mai groaznică decât să n-ai ce face, să nu vezi un om, să nu te poți mișca. Celula o parcurgeam din patru-cinci pași. Mă învărteam în ea ca o fiară în cușcă. Îi cunoșteam toate scândurile și crăpăturile dintre ele. Știam că într-un anumit loc este un cui ieșit din podea de care se agăța mătura de câte ori făceam toaleta celelei. Examinam pereții care nu mai erau la prima lor curățenie și pe care erau urme vizibile de pl[o]znițe. În colțul din dreapta ușii erau afișat un regulament. Îl citisem de atâtea ori încât îl cunoșteam pe dinafară. Se spunea acolo că deținuții sunt obligați să muncească sub regimul tăcerii. Erau înșirate apoi o serie de lucruri care nu sunt permise și prevăzute „expresis verbis” pe deasupra cu bătaia. Regulamentul acesta m-a surprins foarte mult. Bătaia, considerată ca fiind ruptă din rai, nu era o raritate în închisorile românești și o simțisem pe propria mea piele, dar în regulamente era interzisă. Am aflat mai târziu că regulamentul închisorii din Aiud nu era decât Vechiul regulament austro-ungar tradus în românește. Închisoarea se păstrase ca republică autonomă în împărăția temnițelor de dincoace și de dincolo de Carpați, cu regulamentul ei propriu și cu bătaia legalizată.

De altfel, bătaia nu era numai afișată pe pereți. Ea se practica după toate regulile artei. Era, însă, reglementată. Gardienii nu loveau cu gârbaciul sau cu pumnii când li se năzărea, așa cum se practica la Văcărești sau la celelalte închisori. Acest privilegiu îl

aveau numai primul gardian sau comandantul gardienilor. Bătaia se dădea cu oarecare solemnitate. Seara, după închidere, sau duminică, atunci când toți deținuții rămăneau închiși în celule, un pluton de gardieni în frunte cu primul sau comandantul veneau să-l scoată din celulă pe cel osândit la pedeapsa cu bătaia și-l duceau la subsol. De acolo străbăteau țipete înfiorătoare care făceau să răsunе imensul hol al edificiului celulelor și să se încrețească carnea pe oricine le auzea. Pricinile pentru care se aplicau aceste pedepse puteau fi cele mai diferite: un deținut a fost prins vânzându-și cămașa altuia, sau jucând barbut în atelier în timp ce gardianul lipsea pentru câteva minute, sau altele de același fel. În timpul șederii mele la carantină am auzit de mai multe ori urletele celor maltratați la subsol.

În partea opusă ușii era fereastra cu gratii. Destul de mare pentru ca celula să fie luminată, ea era totuși mai înaltă decât un stat de om, așa încât nu mă puteam uita pe fereastră stând în picioare pe podea. Mai târziu, când am primit o celulă în care se afla un pat, am putut, urcându-mă pe pat, să privesc în curtea închisorii. Fereastra nu se deschidea în lături ca o fereastră obișnuită. Cam 1/3 din mărimea ei era ocupată de un geam fix, iar partea de sus în jos ca un unghi de circa 45 grade, așa încât celula putea fi aerisită, dar nu se putea scoate nimic pe fereastră.

Primele două zile mi-au trecut cu inspectarea amănunțită a celulei și cu familiarizarea mea cu zgomotele închisorii. Apoi totul a devenit cunoscut și am început să-mi pierd răbdarea. Mi-am reglementat timpul după orele diferitelor evenimente ale închisorii căutând să fac tot ce se putea face. Dimineața, după deșteptare și până să vină „ordonanțul” să-mi scoată tineta și să-mi aducă apă proaspătă, măturam celula și mă spălam până la brâu în micul hârdău de lemn pe care-l umpleam cu apă din cofă.

După ce curățirea celulei era terminată și provizia de apă pentru toată ziua reînnoită, mă apucam să fac gimnastică. Îmi reaminteam toate mișcărilor pe care le făcusem vreodată la școală, repetam sistemul lui Müller și tot ce mai văzusem pe la alți gimnaști. După o oră de [e]xercițiu eram obosit și leoarcă de nădușeală, mă întindeam pe podea cu o pătură sub mine și pachetul de rufe sub cap.

Apoi nu mai știam ce să mai fac. Măsuram celula de sute de ori în lung și în lat, gândindu-mă la câte în lună și în soare. Încercam să rezolv probleme de matematici pe care mi le propuneam singur, zgâriind pereții cu coada periutei de dinți. E greu de spus cât de chinuitoare este pentru un om normal, sănătos, izolarea și condamnarea la o inactivitate mai îndelungată. Sunt dintre cele mai grele încercări prin care am trecut în închisoare. La Jilava fusesem pedepsit să stau împreună cu alți 15 tovarăși timp de 40 de zile în carceră. Nefiind atâtea carceri câți pedepsiți, au fost băgați și câte doi într-o carceră. Dar, cu tot chinul, nu mi s-a părut carcera mai grea decât izolarea celulară la care am fost supus la venirea mea la Aiud.

După opt zile, în sfârșit, am fost chemat în fața directorului închisorii. I-am declarat că sunt condamnat politic și că cer să fiu pus la un loc cu ceilalți deținuți politici, să mi se dea dreptul să citesc ziare, să primesc vizite, scrisori, în sfârșit o serie de revendicări pe care le credeam mai urgente. Mi-a răspuns că el nu are condamnați politici în închisoare, că Aiudul este o închisoare în care se execută numai pedepse grele și că trebuie să mă supun regulamentului. Și deoarece am declarat că refuz să lucrez în condiții de muncă silnică așa cum lucrau condamnații de drept comun în ateliere, a dispus să fiu trecut în aceeași secție cu ceilalți condamnați care refuzaseră și dânsii să execute numai munci forțate și cereau dreptul de a lucra în ateliere proprii.

Comuniștii erau ținuți pe un coridor separat, mai bine zis pe un balcon separat, de la etajul trei al clădirii. Alături de acești tovarăși mi s-a rezervat și mie o celulă, care se deosebea de celula pe care o locuisem primele zile prin aceea, că avea un pat de fier cu o saltea de paie. Restul era la fel. Regimul nu se deosebea de altfel cu nimic de cel anterior. Stăteam cu toții închiși, fiecare în celula lui separată, și eram scoși de două ori pe zi la plimbare, fiind siliți să ne plimbăm în cerc, unul după altul, fără a avea voie să vorbim între noi. Fără îndoială, aceste interdicții nu ne-au împiedicat să comunicăm unul cu altul și să ne organizăm lupta pentru un regim mai bun. După 15 zile de greva foamei, am obținut dreptul ca în orele de plimbare să nu ne mai rotim ca niște cai la arie, unul după altul, ci să putem vorbi între noi. Am folosit această posibilitate pentru a organiza educația noastră politică. Țineam referate despre diferite probleme politice la ordinea zilei, plimbându-se în curte doi câte doi pentru ca gardienii să nu ne observe. Am reușit să organizăm primirea clandestină a ziarelor, punându-ne altfel la curent cu cele ce se întâmplă afară. În sfârșit, cu ajutorul unui gardian care ne simpatiza pentru că în timpul Primului Război Mondial fusese prizonier în Rusia și cunoscuse primele manifestări ale Marii Revoluții Socialiste din Octombrie, am reușit să-mi procur și literatura ilegală. Prin acest gardian am scris partidului, cerând să mi se trimită materialul ilegal pe care-l edita pe adresa lui. Într-adevăr, timp de câteva luni am primit cu poșta, în pachete bine închise, pe adresa prietenului nostru, toate publicațiile clandestine ale Partidului Comunist Român și chiar publicații comuniste străine: L'Humanite, Rote Fahne și altele. Acum aveam ce face. Închis în celulă, citeam cu înfrigurare materialul primit și pregăteam referate pentru tovarăși, referate pe care le țineam în orele de plimbare. Din nenorocire, printr-o întâmplare stupidă, gardianul care ne făcea aceste servicii a fost prins. Aiudul este un orașel mic, unde toți oamenii se cunosc. Factorul poștal care-i aducea gardianului nostru pachetele cu publicații pentru noi, s-a gândit într-o zi că nu e nevoie să i le ducă numai acasă și a trecut pe la închisoare să i le predea. Comandantul gardienilor, care a luat pachetul în primire, l-a deschis și, văzând ce era înăuntru, a dus imediat pachetul la director. Gardianul nostru a fost arestat imediat și a mărturisit că primea aceste publicații pentru mine. Mi s-a făcut imediat o percheziție, care n-a dat însă nici un rezultat, pentru că eu distrageam materialul primit îndată ce îl citeam.

Ca pedeapsă, am fost izolat de ceilalți tovarăși, fiind mutat pe un alt coridor și scos singur la plimbare într-o curte separată. Chinul izolării începu din nou. Între timp, la București s-a schimbat guvernul și la putere au venit Național-Tărăniștii, în frunte cu Maniu. În închisoare, cu toată paza strașnică, zvonul schimbării de guvern a pătruns și a aprins iluzii în mințile multora. Maniu și partidul lui se lăudaseră doar în timpul opoziției că vor introduce un regim de libertate și democrație. Îndată după venirea guvernului Maniu la putere, am reușit să-mi procur un ziar din Capitală, care publica reportajul unei mari întruniri publice ținută la București în sala Dacia și în care mii de oameni ceruseră amnistie politică. Guvernul, pentru a împiedica manifestațiile, a dat un comunicat prin care anunța că pregătește un decret de amnistie. Noi îl așteptam cu sufletul la gură. Poate, cine știe... Nu aveam încredere în Maniu și democrația lui. Eram comuniști și știam să facem diferență între demagogie național-tărăniștă care promitea orice fără nici un scrupul numai să câștige masele și politica lor de fapt reacționară.

Dar totuși, fără voia noastră, ne gândeam – cine știe? Poate că sub presiunea opiniei publice, național-tărăniștii se vor hotărî să dea o amnistie cât de redusă. Deocamdată însă, în regimul nostru de temniță nu se vedea nici o îmbunătățire cu tot regimul „democrat” înscăunat la București. Regimul nostru celular, de izolare strictă care

ne ruina sistemul nervos, continua, deși el era în contradicție chiar cu regulamentul închisorilor românești, destul de reacționar și el – slavă Domnului. Aceleași predici la primirea vizitelor ca și în trecut. Nu puteam fi vizitați de către familiile noastre decât odată la trei luni, potrivit regulamentului austro-ungar care, în ciuda oricărei logici, mai era la Aiud în vigoare. Iar torturarea deținuților, conform regulamentului, continua la fel ca mai înainte și urletele celor bătuți umpleau, ca și mai înainte, clădirea celulelor, seara după ce deținuții din ateliere erau încuiați în celulele lor.

Veni, în sfârșit, și farsa de amnistie. Nu era vorba de vreo amnistie politică. Se amnistiau o serie de infracțiuni de tot felul. Dar, și aici a fost formidabila tragere pe sfoară a opiniei publice de către „democratul” Maniu, erau amnistiați numai cei care nu fuseseră încă condamnați. Cu alte cuvinte, amnistia se aplica numai acelor al căror proces era încă în curs. Maniu amnistia oameni care, fiind în curs de judecată, mai aveau, cel puțin în parte, șansa de a fi achitați. Cât despre cei ce erau condamnați și închiși, aceia puteau rămâne mai departe închiși. O soluție demnă de Tartuffe. Dând decretul de amnistie, Maniu a făcut-o cu speranța că nici un comunist nu va beneficia de dânsul. S-a întâmplat însă ca la Cluj să existe un grup de tovarăși, care să nu fi fost încă condamnați definitiv deoarece procesul lor se mai afla în recurs la Curtea de Casație. Aceștia, guvernul lui Maniu a refuzat să le dea drumul, deși li se aplica decretul de amnistie. A trebuit ca dânsii să facă peste 40 de zile greva foamei și să moară în grevă una din cele mai devotate luptătoare pentru cauza clasei muncitoare – Haia Lișit – pentru ca sub presiunea opiniei publice revoltate, acești militanți comuniști să fie puși în libertate. Printre ei se afla și actualul secretar al Confederației Generale a Muncii, tovarășul Alexandru Sencovici.

Aceasta a fost ipocrita amnistie a lui Maniu. Eu, fiind condamnat definitiv, n-am beneficiat de ea. Am continuat să rămân mai departe în celula democrației maniste de la Aiud, să mănânc ciorba de „calorabe” bătrâne și lemnoase și să-mi sparg capul cum să-mi umplu cele 24 ore de izolare de tovarăși, de frați, de prieteni, de oameni de orice fel.

Am stat la Aiud până la sfârșitul anului 1930, când familia mea, îngrijorată de starea zdruncinată a sănătății mele și, mai ales, de halul de nervi în care mă adusese regimul de acolo, a făcut demersuri și a reușit să obțină transferarea mea la închisoarea din Brașov. Aici regimul nu prea diferea de cel din Aiud, dar eram mai aproape de București și puteam fi vizitat mai des de fratele meu și soția lui.

După încă un an de ședere la închisoarea centrală din Brașov, expirându-mi termenul condamnării, am fost eliberat la 19 noiembrie 1931, după 7 ani petrecuți la închisorile Jilava, Chișinău, Aiud și Brașov. Fiind transferat pentru ultima oară cu duba de la Brașov la Văcărești pentru a fi pus în libertate în localitatea mea de origine, am avut prilejul de a suferi și ultima bătaie din partea sbirilor închisorii, chiar în halta Grivița, pe când mă dădeam jos din vagon. Deși cu gestul meu riscam un proces de rebeliune și deci o nouă prelungire a închisorii pentru cine știe cât timp, nu m-am putut reține și, la palmele pe care mi le-a aplicat un gardian din escortă fără să aibă nici un motiv, i-am răspuns înapoiindu-le cu vârf și îndesat. S-a încins între noi o băta[i]e în toată regula și, desigur, aș fi fost maltratată foarte grav, căci în ajutorul gardianului bătauș au mai sărit vreo 5 gardieni, dacă n-ar fi intervenit muncitorii ceferiști care treceau în dimineața aceea peste șine, ducându-se la atelierele Grivița din apropiere. Cu instinctul lor de clasă, ei au înțeles că este maltratată un frate de-al lor, un luptător pentru cauza lor și au început să protesteze și să-i huiduiască pe gardieni. Aceștia, de frică, au încetat imediat bătaia.

I. Filipescu, *Comuniști în ilegalitate: cazul Bernard Zukerman*

Peste câteva zile eram liber. Liber să-mi duc mai departe lupta pentru idealurile clasei muncitoare, în condițiile de teroare și ilegalitate pe care guvernarea manistă nu făcuse decât să le agraveze, liber să înfrunt din nou sbirii Siguranței, care mă filau pas cu pas și mă arestau oricând li se năzărea. Eram îmbogățit de experiența căpătată și însuflețit de dorința arzătoare de a-mi face cât voi putea mai bine datoria de comunist.

[ANIC, fond 95, ds. 59 (număr vechi 283/1), f. 23-30]